

Jan Badura*

DZIAŁACZE TKKF JAKO WYCHOWAWCY SPOŁECZNI

I. UWAGI WSTĘPNE

Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej, którego działacze, traktowani jako wychowawcy społeczni¹, stanowią przedmiot analizy w niniejszym opracowaniu, powstało w 1957 r. jako stowarzyszenie mające realizować działalność kompensacyjną i profilaktyczną w zakresie sprawności fizycznej, a pośrednio i psychospołecznej dorosłych mieszkańców miast. Realizowaniu zadań kompensacji i profilaktyki w sferze głównie rozwoju fizycznego służyć ma działalność propagująca wartościowe wzory i wzorce zdrowego wypoczynku po pracy i nauce. Wgląd w rejestr szczegółowych zadań ujętych w statucie² wskazuje, że profilaktyka rozumiana jest tam w szerszym i bardziej nowoczesnym ujęciu także jako wyprzedzanie możliwych stanów niekorzystnych przez kształcenie podstawowych umiejętności i nawyków w dziedzinie rekreacji fizycznej, których wykorzystywanie w życiu codziennym sprzyjać może podtrzymywaniu pełnego zdrowia fizycznego i psychospołecznego. Stwarza to możliwości uczestnictwa w realizowaniu programu rekreacyjnego przez generację dzieci i młodzieży³.

* Dr, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Społecznej UŁ.

¹ W pedagogice społecznej mianem „wychowawców społecznych” przyjęło się określać ludzi różnych zawodów, profesjonalnie nie związanych z pełnieniem roli wychowawcy, dla których działalność skierowana na pomoc w rozwoju biopsychicznym lub społeczno-kulturalnym jest działalnością dodatkową, dobrowolną i nie stanowiącą koniecznego źródła utrzymania, nawet wówczas, gdy bywa także materialnie nagrodzona.

² Statut Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej, Warszawa 1957, s. 67—68.

³ M. Demel zwraca więc słusznie uwagę, że TKKF zostało wprawdzie założone z myślą o dorosłych, nie stawia jednak sztucznych barier między pokoleniami, lecz przeciwnie — pragnie wspólnie wychowywać rodziców i dzieci. M. Demel, *O wychowaniu zdrowotnym*, Warszawa 1968, s. 149.

Rejestr tych zadań oraz służących im podstawowych form realizacyjnych w ujęciu modelowym przedstawia się następująco:

1) umożliwienie szerokim rzeszom społeczeństwa — zgodnie z ich zainteresowaniami — uprawiania ćwiczeń i zabaw ruchowych, sportów, obozownictwa i wycieczek;

2) organizowanie zespołów o charakterze sportowym, rekreacyjnym i świetlicowym w zależności od zainteresowań członków; organizowanie zespołów specjalistycznych (np. gimnastyka korekcyjna, ćwiczenia rekreacyjne w zakładach pracy);

3) organizowanie nauki w zakresie podstawowych umiejętności z dziedziny rekreacji fizycznej;

4) udział w organizowaniu zlotów, festynów, świąt kultury fizycznej, spartakiad, imprez masowych oraz prowadzenie ośrodków i obozów sportowo-rekreacyjnych;

5) realizowanie zadań w zakresie zdobywania odznak sprawności fizycznej;

6) rozwijanie informacji i propagandy o działalności Towarzystwa;

7) zakładanie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu sportowo-rekreacyjnego;

8) prowadzenie indywidualnego poradnictwa w zakresie rekreacji fizycznej.

Pedagogiczno-społeczna interpretacja zadań rzeczowych TKKF⁴ wskazuje, że jego funkcja wychowawczo-zdrowotna zawiera się głównie w działaniach bezpośrednio (pkt 2, 3, 8) i pośrednio (pkt 1, 4, 6, 7) wspierających rozwój biologiczny. W zależności od wieku i płci objętych oddziaływaniem osób realizacja programu Towarzystwa może mieć charakter głównie kompensacji, profilaktyki bądź uczenia się i doskonalenia w wybranej dziedzinie kultury fizycznej⁵. Z punktu widzenia metod pracy społeczno-wychowawczej na czoło wysuwają się metoda grupowa i organizowanie środowiska lokalnego⁶. Natomiast realizowanie poradnictwa indywidualnego i ćwiczeń korekcyjnych wymaga postępowania zbliżonego do metody indywidualnych przypadków przy współudziale specjalistów z kilku dziedzin, głównie lekarzy i instruktorów rekreacji. Niezbędnym elementem wymienionych działań w ramach każdej ze stosowanych metod winna być środowiskowa i oso-

⁴ M. Demel, W. Humen, *Wprowadzenie do rekreacji fizycznej*, Warszawa 1970, s. 103—107.

⁵ Por. J. Badura, *Działacz TKKF jako wychowawca w miejscu zamieszkania*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego 1978, S. III, z. 30, s. 97—98.

⁶ Por. A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa 1974, s. 258—291.

bnicza diagnoza jako czynność każdorazowo wyjściowa i towarzysząca projektowaniu zadań, form i środków realizacyjnych.

Realizatorzy zadań stowarzyszenia według utrwalonej w TKKF nomenklatury to działacze-organizatorzy warunków do upowszechniania kultury fizycznej oraz instruktorzy prowadzący bezpośrednią pracę z ludźmi. Wśród instruktorów wyróżnia się podgrupę instruktorów społecznych, czyli tych, którzy za swoją działalność nie pobierają żadnego stałego wynagrodzenia i nie posiadają formalnych kwalifikacji (ukończonych studiów) w którejś z dziedzin kultury fizycznej. Według danych Zarządu Głównego TKKF ci ostatni stanowili w 1973 r. ok. 66% ogółu zbiorowości instruktorskiej⁷. Funkcje instruktorów społecznych pełnią dość często czynni członkowie Towarzystwa.

Wstępna, poprzedzająca właściwe badania empiryczne analiza dostępnych materiałów Towarzystwa pozwoliła orientacyjnie ustalić, że działacze TKKF to przede wszystkim: 1) mężczyźni; 2) osoby w średnim wieku; 3) pracownicy umysłowi i robotnicy wykwalifikowani; 4) ludzie o przewadze średniego i wyższego wykształcenia; 5) pełniący niekierownicze funkcje w zawodzie; 6) o wysokim wskaźniku przynależności do PZPR i najprawdopodobniej dość często członkowie innych organizacji społecznych; 7) ludzie angażujący się w upowszechnianie kultury fizycznej i idei pracy nad sobą w zakresie zdrowia w oparciu o motywację rzeczową wynikającą głównie z osobistych doświadczeń w czynnym praktykowaniu sportu i rekreacji fizycznej⁸.

Celem przeprowadzonych badań, których wyniki stanowią przedmiot opracowania, było przede wszystkim zgromadzenie informacji służącej odpowiedzi na pytania: Kim są działacze TKKF jako wychowawcy społeczni? Co wspomaga, a co utrudnia realizowanie przez nich działalności rzeczowej stowarzyszenia? Na czym ta działalność głównie polega? Czy i w jakim stopniu realizowaniu przez nich zadań rzeczowych towarzyszą i mogą towarzyszyć efekty wychowawcze? Motywem przewodnim i nadrzędnym było pragnienie ukazania badanych działaczy jako aktualnych i potencjalnych realizatorów idei wychowującego społeczeństwa, wspierającego, dopełniającego i wzbogacającego oddziaływanie profesjonalnych instytucji i placówek oświatowo-wychowawczych i kulturalno-wychowawczych na ludzi wszystkich generacji wieku.

Prezentacja wyników badań, które poprzedzone zostały analizą literatury i wybranych dokumentów dotyczących Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej, opiera się na materiale empirycznym zebranym w 1977 r. w postaci 95 wywiadów z działaczami stowarzyszenia z tere-

⁷ Por. „Rekreacja Fizyczna” 1974, nr 4, s. 8—9.

⁸ Badura, *op. cit.*, s. 102.

nu Łodzi i Kutna⁹. Ograniczona (poniżej 100) liczba respondentów z terenu Łodzi wynika z naturalnej selekcji, jaka nastąpiła w toku badań. Z wyłosowanej setki działaczy — z listy udostępnionej przez Zarząd Łódzki TKKF — w pierwszym etapie udało się uzyskać informacje od 70 osób (pozostali przestali być działaczami bądź zmienili miejsce zamieszkania). Dalsze dołosowywanie z listy rezerwowej doprowadziło w efekcie do zgromadzenia 88 wywiadów, co najprawdopodobniej pokrywało się z liczbą rzeczywiście czynnych działaczy. Pozostałych siedem wywiadów przeprowadzono z całą zbiorowością czynnych działaczy z terenu Kutna.

Materiał zawarty w opracowaniu skoncentrowany został wokół następujących zagadnień: 1) charakterystyka cech społeczno-demograficznych badanych z uwzględnieniem płci, wieku, poziomu wykształcenia, wykonywanego zawodu, aktywności społecznej, mierzonej przynależnością do różnych organizacji, stanu rodzinnego i stałego miejsca zamieszkania; 2) motywacja podejmowania aktywności społecznej i źródła satysfakcji z nią związane; 3) analiza treści, zakresu i kierunków działalności społecznej jako działalności wychowawczej; 4) charakterystyka działaczy z punktu widzenia pełnionych przez nich ról, doskonalenia się i poglądów na jego pożądane formy oraz innych warunków działalności.

Opracowanie nawiązuje do wstępnych hipotez sformułowanych w poprzedzającej badania empiryczne analizie literatury¹⁰.

II. CECHY DEMOGRAFICZNO-SPOŁECZNE BADANEJ ZBIOROWOŚCI

We wstępnym, opartym na analizie literatury, prasy i dostępnych dokumentach opracowaniu sformułowano hipotezy dotyczące charakterystyki społeczno-demograficznej działaczy TKKF. Są to przede wszystkim mężczyźni, osoby w średnim wieku, pracownicy umysłowi i robotnicy wykwalifikowani, ludzie o przewadze średniego i wyższego wykształcenia, pełniący niekierownicze funkcje w zawodzie, o wysokim wskaźniku przynależności do PZPR i innych organizacji. Po uwzględnieniu czynnika czasu (lata 1967—1972) zauważono następujące tendencje: spadek udziału kobiet, nieznaczne odmładzanie, zmniejszanie się liczby emerytów i rencistów, spadek liczby osób z wykształceniem podstawowym na korzyść wyższego.

⁹ Badaniami nie objęto działaczy TKKF skupionych w ogniskach przy zakładach pracy. Analizowana zbiorowość to działacze ognisk funkcjonujących w środowisku zamieszkania.

¹⁰ Badura, *op. cit.*

Weryfikacja tych hipotez potwierdziła znaczącą wiarygodność większości z nich. Mężczyźni w badanej zbiorowości stanowią 83,1% ogółu, a osoby w wieku 36—55 lat 58,9%. Stosunkowo znaczący jest także udział działaczy w wieku 26—35 lat (24,2%), podczas gdy młodzież i emeryci to zaledwie 6,3% oraz 5,3% całej zbiorowości. Nie wystąpiły istotne różnicowania ze względu na płeć i wiek między badanymi z Łodzi a pozostałymi.

Poziom wykształcenia zbadanej zbiorowości wskazuje na dominację działaczy o średnim wykształceniu oraz na znaczny udział osób będących absolwentami wyższych uczelni. Obie te kategorie stanowią 80% ogółu badanych. Działacze bez ukończonej szkoły podstawowej nie ma wcale, a z wykształceniem zasadniczym zawodowym jest bardzo niewiele. Pełne zestawienie danych dotyczących tego zagadnienia przedstawia tab. 1. Nie uwzględnione w tabeli dane dotyczące Kutna wskazują na zdecydowaną dominację działaczy z wykształceniem średnim (sześć na ogólną liczbę siedmiu osób).

Tabela 1

Działacze TKKF według wykształcenia

Wykształcenie	Łódź		Łącznie	
	N	%	N	%
Niepełne podstawowe	—	—	—	—
Podstawowe	7	7,9	7	7,3
Zasadnicze zawodowe	4	4,5	5	5,3
Średnie ogólnokształcące	24	27,3	28	29,5
Średnie techniczne	23	26,1	25	26,3
Półwyższe	7	8,0	7	7,3
Wyższe	23	26,2	23	24,2
Razem	88	100,0	95	100,0

Źródło: badania własne.

Także analiza badanej zbiorowości ze względu na wykonywany zawód potwierdza przewagę zawodów pozarobotniczych. 67,2% osób łącznie, a 68,1% z terenu Łodzi wykonuje zawody techniczno-biurowe i inteligenckie. Jednak ponad 30% to ludzie pracy fizycznej (32,7% ogółem i 31,9% w Łodzi). Zauważalna dysproporcja między dominacją średniego i wyższego wykształcenia a mniej znacznym udziałem zawodów techniczno-biurowo-inteligenckich może wskazywać także na prawdopodobny fakt zawyżania własnego wykształcenia przez respondentów w stosunku do stanu rzeczywistego. Faktem jest jednak, że niezależnie od tej rozbieżności potwierdza się wstępna hipoteza o znacznym udziałzie

le w tym typie działalności robotników. Godny odnotowania jest także fakt pełnienia roli działaczy przez dwóch uczniów na terenie Kutna.

Ze względu na stan cywilny zdecydowanie dominują osoby posiadające własne rodziny. 81,0% łącznie i 81,9% na terenie Łodzi to żonaci i mężatki. Doliczając do nich jeszcze niezamężnych (9,5% i 7,9%), otrzymujemy w sumie zbiorowość przekraczającą 90% ogółu badanych.

Tylko jedna osoba (1,1%) nie należy do żadnej organizacji społecznej, a około jednej czwartej badanej zbiorowości należy do trzech i więcej. Należy odnotować, że uzyskane dane dotyczące stopnia zorganizowania nie uwzględniają przynależności do związków zawodowych, co wynika z braku informacji na ten temat w kwestionariuszach wywiadów. Poza przynależnością do TKKF (98,9%) drugą najczęściej wymienianą organizacją była PZPR.

Dopełnieniem dotychczasowej charakterystyki działaczy mogą być informacje dotyczące zbieżności lub braku podobieństwa między ich pracą zawodową a działalnością społeczną. Otóż więcej niż połowa badanych (54,6%) nie dostrzega tu żadnych podobieństw. Biorąc powyższe pod uwagę można sądzić, iż działalność społeczna stanowi dla nich głównie formę kompensacji i urozmaicenia codziennego życia. Jeżeli jeszcze uwzględnić fakt, iż ponad połowa badanych nie pełni kierowniczych funkcji w zawodzie i są to w znacznym stopniu ludzie zawodów techniczno-biurowych, to należy przypuszczać, że motywacja kompensacyjna obok innych odgrywa tu istotne znaczenie.

Dla wydajności społeczno-wychowawczej działalności TKKF, szczególnie zaś w przypadku działaczy-organizatorów, istotne znaczenie ma możliwość bezpośredniego kontaktu z miejscem zamieszkania. W badanej zbiorowości 60,9% ogółu osób to stali mieszkańcy rejonów będących terenem działania. Biorąc pod uwagę fakt, że 18,4% to osoby pełniące funkcje wyłącznie instruktorskie, a więc nie wymagające bezpośredniego związku z terenem działania, można uznać, iż sytuacja pod tym względem jest zadowalająca.

III. MOTYWACJA I SATYSFAKCJA Z REALIZOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

Wśród motywów, których rejestr uwzględniono w toku przeprowadzania badań, zdecydowanie na czoło wysunęła się motywacja wynikająca z osobistych potrzeb. Potrzebą własną uzasadnia podjęcie przez siebie działalności społecznej 59,8% ogółu badanych. Znajduje się zapewne wśród nich wiele osób, które przejawiają (lub przejawiały w przeszłości) zainteresowania poszczególnymi dziedzinami sportu i rekreacji. Pełne zestawienie dotyczące źródeł ujawnionych motywacji zawiera tab. 2.

Tabela 2

Motywy podjęcia aktywności społecznej

Rodzaj motywu	Łódź		Łącznie	
	N	%	N	%
Potrzeba własna	54	60,6	57	59,8
Pobudzenie z zewnątrz	17	19,7	18	19,1
Potrzeba własna + pobu- dzenie z zewnątrz	17	19,7	20	21,1
Razem	88	100,0	95	100,0

Źródło: badania własne.

Dopełniając pierwszy i trzeci rodzaj motywacji jako najbardziej korzystne dla efektywnej działalności społecznej, otrzymamy w sumie ponad 80% osób, które kierowały się motywacją osobistą i osobisto-społeczną.

Być może w związku z tymi rodzajami motywacji pozostaje fakt, iż 96,7% badanych odczuwa satysfakcję z pełnionej funkcji. Wejrzenie w podłoże tej satysfakcji, ujawnionej przez badanych, pozwala na wszechstronniejsze — w aspekcie współczynnika humanistycznego — uchwycenie najciekawszych sylwetek działaczy. A oto niektóre ujawnione w wywiadach wypowiedzi: „Najbardziej cieszą wyniki pracy społecznej — bezinteresownej” (kobieta, lat 37, nauczycielka); „Mam możliwość służenia ludziom (mężczyzna, lat 37, inżynier); „Robię to, co lubię” (kobieta, lat 43, technik ekonomista); „Pasjonuję się tym” (mężczyzna, lat 28, formierz); „Jest to odskocznia od życia codziennego, od pracy zawodowej. Jest to w pewnym stopniu rozrywka” (mężczyzna, lat 40, technik samochodowy); „Sprawia mi to przyjemność, jeżeli inni ludzie są czynni” (mężczyzna, lat 47, ekonomista).

Obok zacytowanych dotychczas wypowiedzi, ilustrujących osobiste źródła satysfakcji, zebrany materiał dostarcza także wiele przykładów nieco odmiennego rodzaju: „Czuję pełne zadowolenie, bo spotyka się to, co robię, z pełną akceptacją całej społeczności rejonu” (mężczyzna, lat 53, zaopatrzeniowiec); „Czuję się potrzebny, a człowiek musi mieć uczucie, że ktoś go potrzebuje. Widzi się plon mojej pracy. Dużo się zmieniło” (mężczyzna, lat 75, ekonomista); „Zadowolenie z możliwości udzielania pomocy młodzieży, naprowadzanie na właściwy tor życia” (mężczyzna, lat 71, technik chemik — emeryt); „Przez sam fakt przychodzenia młodzieży na zajęcia. Nie mają możliwości picia alkoholu chociaż przez dwa dni w tygodniu” (mężczyzna, lat 27, nauczyciel).

Przykłady powyższe ujawniają pośrednio bardziej socjocentryczne postawy działaczy, zorientowanych wyraźnie na potrzeby środowiska i wychowawcze na nie oddziaływanie.

IV. TREŚĆ, ZAKRES I KIERUNKI DZIAŁALNOŚCI

Ze statutowych i programowych założeń stowarzyszenia, jakim jest TKKF, wynika, że celem jego działalności jest upowszechnianie masowej, dostępnej i odpowiedniej dla wszystkich kategorii wieku aktywności rekreacyjnej poprzez grupowe i środowiskowe formy oddziaływania. Środki wiodące do tego celu to udostępnianie odpowiednich urządzeń oraz propagowanie wzorów aktywności fizycznej przez działaczy — organizatorów oraz instruktorów profesjonalnych (działaczy — ekspertów) i społecznych (przyuczonych ekspertów-amatorów).

Działalność stowarzyszenia, jak to już zostało podkreślone, winna mieć głównie charakter kompensacyjno-profilaktyczny i służyć przede wszystkim ludziom dorosłym.

Na podstawie zebranego materiału można stwierdzić, że w zakresie działalności rzeczowej dominują trzy jej rodzaje: 1) prowadzenie zespołów gier i zabaw sportowo-rekreacyjnych (76,9% badanych); 2) organizowanie zawodów i imprez sportowych w miejscu zamieszkania (72,6%); 3) przygotowywanie, opieka i udostępnianie urządzeń do aktywności rekreacyjnej (60,8%). Prowadzenie — zgodnie z założeniem statutowym — indywidualnego poradnictwa, ujawniło 33,7% ogółu działaczy. Mniej więcej tyle samo respondentów wskazało na prowadzenie zajęć z zakresu gimnastyki rekreacyjnej, mającej w założeniach spełniać funkcje korektywne. Biorąc pod uwagę specyfikę czynności składających się na powyższe dziedziny działalności rzeczowej można stwierdzić, że dominujące — ze względu na jego przedmiot — kierunki oddziaływania mieszczą się w obrębie pracy grupowej i środowiskowej i wymagają wiedzy i umiejętności głównie w zakresie tych dwóch metod. Oddziaływania indywidualne jako autonomiczne, nie są zbyt preferowane, zapewne jednak mogą towarzyszyć pracy grupowej i środowiskowej.

Wzmocnieniem powyższego wniosku może być stwierdzenie bezpośredniego uczestnictwa badanych w realizowaniu poszczególnych działań w ich ogniskach. Zakres i nasilenie tego uczestnictwa według częstotliwości występowania przedstawia tab. 3.

W świetle zebranego materiału trudno jednoznacznie ustalić przedmiot oddziaływania wychowawczego w sensie zestawienia udziału po-

Tabela 3

Bezpośrednie uczestnictwo badanych w poszczególnych rodzajach działalności rzeczowej*

Rodzaj działalności	Łódź (N=88)		Łącznie (N=95)	
	N	%	N	%
Prowadzenie zespołów gier sportowych	49	55,7	51	53,7
Organizowanie zawodów i imprez	33	37,5	38	39,9
Prowadzenie zespołów pływania	30	34,1	30	31,6
Informacja o możliwościach rekreacji	22	25,0	22	23,7
Opieka i udostępnienie urządzeń	20	22,5	22	23,7
Udzielanie porad indywidualnych	19	21,8	19	19,9

* W tabeli uwzględniono sześć z dziewięciu najliczniej występujących rodzajów działalności.

Źródło: badania własne.

szczególnych kategorii wiekowych. Nie dostarcza odpowiedzi na to pytanie relacja badanych o realizowanej przez nich działalności w środowisku. Pośrednio natomiast — na podstawie uzasadnienia satysfakcji z pracy społecznej — można przypuszczać, że dominującą kategorię wiekową stanowią młodzież i starsze dzieci. Wynika z tego, że działacz TKKF to raczej wychowawca młodzieży i dzieci niż ludzi dorosłych, a stowarzyszenie — wbrew podstawowym założeniom statutowym — staje się stowarzyszeniem dla młodzieży, kierowanym i obsługiwanym przez dorosłych (tylko 6,3% działaczy to osoby do 25 roku życia). Tak się wydaje przynajmniej na podstawie zebranego materiału.

V. DZIAŁACZE — ICH ROLĘ, POGLĄDY NA DOSKONALENIE SIĘ I UWARUNKOWANIA WŁASNEJ DZIAŁALNOŚCI SPOŁECZNO-WYCHOWAWCZEJ

Ilość czasu, jaką tygodniowo badani przeznaczają na działalność społeczną, przedstawia tab. 4.

Fakt, iż ponad połowa (55,7%) ogółu badanych przeznacza więcej niż pięć godzin tygodniowo na swoją działalność, mimo iż jest korzystny, nie oddaje całkowicie właściwego obrazu sytuacji w odniesieniu do dwóch najbardziej obciążonych czasowo typów działaczy: działa-

Tabela 4

Czas pracy społecznej w tygodniu

Liczba godzin	Łódź		Łącznie	
	N	%	N	%
0—5	40	45,0	42	44,3
6—10	24	27,3	27	28,4
11—20	17	19,7	19	19,9
21—30	5	5,7	5	5,3
Brak danych	2	2,3	2	2,1
Razem	88	100,0	95	100,0

Źródło: badania własne.

cza-organizatora (funkcjonariusza) i działacza-instruktora (eksperta lub eksperta-amatora). Czas bowiem tych dwóch kategorii działaczy jest najprawdopodobniej trudniej wymierzalny, o czym świadczą dodatkowe informacje, iż sprawy stowarzyszenia załatwia się także podczas pracy zawodowej.

W oparciu o odpowiedzi na pytanie kwestionariusza dotyczące realizowania typowych czynności wchodzących w zakres działalności można było ustalić, iż koncentrują się one w obrębie trzech typów, ujętych w tab. 5.

Tabela 5

Typy działaczy według realizowanych charakterystycznych czynności

Typ działacza	Łódź		Łącznie	
	N	%	N	%
Działacz-organizator	44	50,0	49	50,8
Działacz-instruktor	16	18,4	16	16,9
Działacz-organizator-instruktor	23	25,9	25	27,0
Brak danych	5	5,7	5	5,3
Razem	88	100,0	95	100,0

Źródło: badania własne.

Jak wynika z tabeli, najliczniejszą kategorię stanowią działacze-organizatorzy (funkcjonariusze), co pokrywa się z prezentowaną wcześniej dominującą dziedziną działalności — organizowaniem grup i środowiska lokalnego. Jednak godny podkreślenia jest także fakt stosun-

kowo znacznego występowania typu sprzężonego, który stanowi organizator i jednocześnie instruktor bądź odwrotnie (27,0% i 25,9% Łódź). Jest to dobry przykład unikania — przynajmniej w pewnym stopniu — szkodliwej dla działalności kulturalno-wychowawczej nadmiernej specjalizacji i wyodrębniania w jej ramach zbyt szczególnych ról. W odniesieniu do badanej zbiorowości w sprzężonych rolach częściej występują instruktorzy i równocześnie działacze (funkcjonariusze przez pełnienie funkcji z wyboru w ogniskach), rzadziej zaś organizatorzy (funkcjonariusze) i równocześnie instruktorzy. Tych ostatnich jako działaczy-instruktorów społecznych (ekspertów-amatorów) stwierdzono tylko trzech.

Niezbyt natomiast korzystnie przedstawia się sytuacja w zakresie samokształcenia. Czytających, tzn. tych, którzy poprawnie wymienili tytuł podstawowego czasopisma informacyjno-metodycznego „Rekreacja Fizyczna”, jest w całej zbiorowości 31 osób, czyli mniej niż jedna trzecia ogółu. Zaledwie co piąty badany wymienił tytuł książki lub broszury z dziedziny działalności specjalistycznej bądź ogólnopedagogicznej. Charakterystyczny może być także fakt, że jeden z badanych, będący od siedmiu lat działaczem ogniska stwierdził „zupełny brak czasopism przeznaczonych dla działaczy”.

Zapytani o pożądane formy doskonalenia własnej wiedzy i umiejętności działacze najczęściej postulują kształcenie zorganizowane, w tym kursy. Ten rodzaj doskonalenia ponad dwukrotnie przewyższa samokształcenie oraz formę kombinowaną. Przedstawia to tab. 6.

Tabela 6

Preferowane formy doskonalenia się

Formy doskonalenia	Łódź		Łącznie	
	N	%	N	%
Samokształcenie	18	20,8	20	21,1
Kształcenie zorganizowane	41	46,1	41	43,2
Samokształcenie i kształcenie zorganizowane	19	21,8	24	25,3
Inne	8	9,0	8	8,3
Brak odpowiedzi	2	2,3	2	2,1
Razem	88	100,0	95	100,0

Źródło: badania własne.

Wśród innych form wymieniano: hospitacje, wycieczki szkoleniowe i wymianę doświadczeń między działaczami. Wynikać z tego może, iż

dotychczas organizowane kształcanie nie uwzględnia w dostatecznym stopniu tych form, które mogą być według badanych najefektywniejsze.

Można przypuszczać, że istnieje związek między praktykowanym i postulowanym samokształceniem a poglądami na temat najważniejszych uwarunkowań dobrej działalności. Zestawienie tych ostatnich zawiera tab. 7.

Tabela 7

Najważniejsze według badanych uwarunkowania
dobrej działalności

Rodzaj uwarunkowań	Łódź (N=88)		Łącznie (N=95)	
	N	%	N	%
Walory osobiste	62	70,4	67	70,0
Wiedza i umiejętności zawodowe	29	33,0	31	32,7
Wiedza i umiejętności praktyczne	44	50,0	50	52,7
Znajomość i umiejętność stosowania metod pracy	38	43,2	40	42,2
Kultura środowiska	63	71,5	68	71,1
Inne	3	3,4	3	3,3
Brak odpowiedzi	4	4,5	4	4,2

Źródło: badania własne.

Preferowanie przez działaczy — obok kultury środowiska (jako czynnika zewnętrznego) — walorów osobistych oraz wiedzy i umiejętności praktycznych jest charakterystyczne chyba także i dla innych wychowawców-społeczników.

Przypisywanie mniejszego znaczenia wiedzy i umiejętnościom zawodowym wynika zarówno ze znacznej odmienności rzeczywiście wykonywanych zawodów — co dotyczy większości badanych — jak i dominacji zawodów techniczno-biurowych, a więc takich, w których posiadane umiejętności mogą być w niewielkim stopniu funkcjonalne wobec wymogów pracy grupowej i środowiskowej w dziedzinie rekreacji fizycznej.

Warte podkreślenia jest natomiast przywiązywanie istotnego znaczenia do poprawnego stosowania metod pracy społeczno-wychowawczej przez stosunkowo liczną grupę badanych (42,2%), co w przypadku ich działalności może stawać się przesłanką dla ulepszenia programu samokształcenia zbiorowego i indywidualnego.

Wśród uwarunkowań efektywnej działalności warto zwrócić na koniec uwagę na powiązania działaczy i prowadzonych przez nich ognisk

z innymi instytucjami i organizacjami. Do najczęstszych partnerów i sojuszników, jak wynika z zebranego materiału, należą: szkoły wraz ze szkolnymi organizacjami i urządzeniami, samorządy mieszkańców oraz związki zawodowe i zakłady pracy, terenowe grupy partyjne i — rzadziej — ZSMP. Bardzo znikomy jest natomiast udział we współpracy MO i ORMO (tylko 2,1%). Pełne zestawienie danych dotyczących współpracy zawiera tab. 8.

Tabela 8

Współpraca z instytucjami i organizacjami według częstotliwości występowania

Typ instytucji i organizacji	Łódź (N=88)		Łącznie (N=95)	
	N	%	N	%
Oświatowe-wychowawcze	27	30,7	29	30,6
Gospodarki komunalnej*	26	29,5	26	27,4
Inne	26	29,5	30	31,6
Kultury fizycznej i turystyki	13	14,8	15	15,8
Kultury	9	10,2	9	9,5
MO i ORMO	2	2,3	2	2,1
Brak współpracy	22	25,0	24	25,3

* W tym spółdzielczość mieszkaniowa.

Źródło: badania własne.

Wśród wymienionych typów instytucji i organizacji największe znaczenie mają te, które udostępniają swoje urządzenia (szkoły bądź kluby sportowe), mogą wspierać rzeczowo (spółdzielczość mieszkaniowa i zakłady pracy) oraz mają możliwości organizacyjne w zakresie popularyzowania rekreacji i wartościowego odpoczynku (stowarzyszenia młodzieży i placówki kulturalno-oświatowe). Udział tych ostatnich we wspieraniu działalności TKKF był jednak faktycznie mało znaczący, a w przypadku ZSMP niemal wyłącznie deklaracyjny.

VI. PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza badanej zbiorowości działaczy TKKF ujawniła wiele cech korzystnie sytuujących tę kategorię wychowawców wśród innych działaczy społecznych. Dotyczy to szczególnie wieku, wykształcenia i rodzaju wykonywanych zawodów, jak również częstego występowania wartościowej, ukierunkowanej na potrzeby środowiska i wychowania orientacji życiowej.

Ze względu na przedmiot oddziaływania i niezależnie od głównych celów statutowych działacz TKKF okazuje się przede wszystkim wychowawcą młodzieży i starszych dzieci szkolnych. Towarzyszy temu najczęściej występująca rola organizatora grup i środowiska lokalnego, które implikuje równocześnie potrzebę posiadania funkcjonalnej wobec tej roli wiedzy i umiejętności praktycznych. Właśnie umiejętności praktyczne oraz osobiste predyspozycje to obok kultury środowiska stanowiącego teren działania najważniejsze niematerialne uwarunkowania dobrej działalności. Taka jest przynajmniej deklarowana opinia badanych. Mniejsze znaczenie przypisuje się posiadaniu wiedzy specjalistycznej, co potwierdza stosunkowo niska preferencja tej formy doskonalenia się, jaką jest samokształcenie specjalistyczno-metodyczne (dotyczy to 21,1% badanych).

Sądząc po najczęściej wymienianych partnerach i sojusznikach działalności TKKF, największe znaczenie mają ci spośród nich, którzy udzielają lub mogą udzielać wsparcia rzeczowego (lokale, urządzenia do rekreacji, środki finansowe) oraz mogą popularyzować w swoich środowiskach wartościowe formy wypoczynku.

Biorąc pod uwagę zdecydowanie pozytywną — z punktu widzenia pełnionych funkcji wychowawczo-społecznych — ocenę większości z ujawnionych cech demograficzno-społecznych działaczy TKKF, jak również znaczne nasilenie bezinteresownej i ukierunkowanej na potrzeby środowiska orientacji życiowej, można z dużym prawdopodobieństwem lokować realizatorów zadań badanego stowarzyszenia wśród wartościowych i społecznie pożądanym sił ludzkich, wzbogacających aktualnie i potencjalnie wychowujące społeczeństwo socjalistyczne.

Niedługo już upłynie 20 lat od zawarcia w listopadzie 1963 r. porozumienia między TKKF a Centralnym Związkiem Spółdzielczości Budownictwa Mieszkaniowego¹¹. Treść tego porozumienia, a szczególnie jego idea przewodnia — upowszechniania siłami społecznymi mieszkańców osiedli wartościowych wzorów i wzorców aktywności wolno-czasowej w miejscu zamieszkania — pozostaje nadal bardzo aktualna.

¹¹ Szczegółowe informacje o treści tego porozumienia, a także o jego efektach realizacyjnych — „Rekreacja Fizyczna” 1974, nr 3, 4 i 5.